САРБАСОВ БОЛАТХАН СЕРҒАЗЫҰЛЫ

МАХАМБЕТ ӨТЕМІСҰЛЫ ШЫҒАРМАЛАРЫНЫҢ КӨРКЕМДІК СИПАТЫ

ББК 83.3 Каз – 923
С 22

Баспаға Абай атындағы Қазақ ҰПУ – нің жанындағы «Білім» тобындағы мамандықтар бойынша оқу-әдістемелік секциясы және ҚР БҒМ Республикалық Оқу-әдістемелік Кеңесі ұсынған Хаттама №15 (10.06.2011 ж.)

Пікір жазғандар:
Б.Ыбырайым – филология ғылымдарының докторы, профессор Абай атындағы Қазақ Ұлттық педагогикалық университеті;
З.Бисенғали – филология ғылымдарының докторы, профессор Әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университеті

С 22. Сарбасов Б.С. Махамбет Өтемісұлы шығармаларының көркемдік сипаты. *Оқу құралы. Екінші басылымы.* – Алматы: Мерей, 2018. – 132 бет.

ISBN 9965-835-42-X

Оқу құралында Махамбет шығармашылығының зерттелу тарихына қатысты материалдарға талдау жасалынады. Махамбеттанудың қазіргі беталысы зерделенеді. Махамбет шығармаларының көркемдік сипаты сараланады.

Махамбет шығармаларын оқыту жолдары жеке тақырыптарға бөлініп, ақын өлеңдерінің мәні мен мазмұны ашылады. Махамбет шығармаларындағы азаматтық, патриоттық құндылықтар айқындалады. Махамбет тағылымы негіздері бойынша сабақ жоспарының үлгілері ұсынылады. Күндізгі және сырттай оқу бөлімі студенттеріне арналған махамбеттану бойынша тест сұрақтары толығымен қамтылады.

Оқу құралы жоғары және арнаулы оқу орындарының филология факультеттеріне, магистранттарға, аспиранттарға және әдебиет сүйер қауымға арналған.

ББК 83.3 Каз – 923

$С \frac{4602020400}{(0500)-08}$

ISBN 9965-835-42-X

© Б.С.Сарбасов, 2018
© Мерей, 2018

КІРІСПЕ

Махамбет шығармашылығы туралы көптеген зерттеушілер мен ғалымдар еңбектерінде талдаулар жасалып, түйінді тұжырымдар айтылды. Бүгінге дейін махамбеттанудың іргесі қаланып, ол туралы іргелі еңбектер де жарық көрді. Десек те, Махамбет шығармаларының көркемдік сипаты әлі де өз оқырманын қызықтыра түседі, әлі де зерттей түсуді қажет ететін сияқты. Зерттеуші ретінде осы Махамбет шығармаларын терең білсек, ақын өлеңдерінің тұңғиық иірімдеріне бойласақ, сөйтіп, ол шығармалардың көркемдік мәнін өзімізше ашсақ деген ойлардың жетегінде аталмыш тақырыптағы оқу құралын жоғары оқу орындарының оқытушылары мен мектеп ұстаздарына көмекші құрал ретінде ұсынып отырмыз.

Оқу құралының негізгі тарауларында Махамбет шығармашылығының зерттелу тарихына қатысты материалдарға жан-жақты талдау жасалып, олардың қаншалықты маңызды екендері анықталады. Махамбеттің ұлт идеясына байланысты өлеңдері сараланады.

Махамбет шығармаларының тақырыбы, негізінен, ерлік тақырыбына жазылған шығармалар. Бұдан өзге Отан, туған ел, отансүйгіштік, үлгі-насихат өлеңдер тақырыбын да кездестіреміз. Бір сөзбен айтқанда, Махамбет нақтылы тақырыптарды сөз еткен ақын.

Оның шығармашылығының өзегі – шындықты сын көзбен бағамдау, шынайылық, нақтылық, өзінің көркемдігі мен даралығына сәйкес Махамбет поэзиясы қатал да нақты шындыққа сай реалистік тұрғыда көрініс тапты.

Яғни, ақын өлеңдерді жазбай, тек поэзия арқылы объективтік шындықты көтермеледі деп айтуға болады. Оны ол асқан мейірімділікпен, қайырымдылықпен, шынайы әрі тамаша етіп көрсете білді. Махамбеттің ақындық шығармашылығы әлемдік поэзияның жетістіктеріне қоса, өзіндік әрі бірегей сипатымен ерекшеленеді.

Біріншіден, ол ұлттық бірегейлігімен, яғни түркі-қазақ поэзиясының мыңдаған жылдар бойы қалыптасқан тіл мен дәстүріне сәйкес.

Екіншіден, Махамбет поэзиясының дербес сапалық сипаты бар.

беру. 27.09.2002. Пед.ғыл. канд. ... автореферааты. – Шымкент, 2002-26 б.

59. Белгібаева Г. Болашақ мамандарды мектеп жасына дейінгі балаларға халық ауыз әдебиеті арқылы патриоттық тәрбие беруге даярлау: Пед.ғыл. канд. ... автореферааты: –Қарағанды. 2006.

60. Иманбаева С. Ұлттық патриотизм негіздері.Оқу құра-лы. – Алматы: ҚазМемҚызПИ, 2005

61. Махамбет әлемі: Махамбет – 200 ж. «Арыс» қоры баспасы Т.2. – Алматы, 2004

62. Қабдолов З. Арна. – Алматы: Жазушы, 1988.

63. Махамбет әлемі: Махамбет – 200 ж. «Арыс» қоры баспасы Т.13. – Алматы, 2004

64. Кенжалиев И. Ақын тағдыры. //Махамбет әлемі, Т.13. – Алматы, «Арыс» баспасы, 2004.

65. Сарай Ә. Екі тарлан. //Махамбет әлемі, Т.5. – Алматы, «Арыс» баспасы, 2003.

66. Жұмалиев Қ. Егеулі найза. //Махамбет әлемі. Т.3. – Алматы, «Арыс» баспасы, 2003.

67. Аманшин Б. Махамбеттану. Таңдамалы зерттеулер. //Махамбет әлемі. Т.18. – Алматы, «Арыс» баспасы, 2004.

68. Байшеркешов Т. Ақын тағдыры. 1827-1846 //Махамбет әлемі. Т.11. – Алматы, «Арыс» баспасы, 2003. – 204-215 бб.

69. Кекілбайұлы Ә. Шандоз. //Махамбет әлемі. Т.19. – Алматы, «Арыс»баспасы, 2004. – 360 б.

70. Ақын тағдыры. 1843-1927//Махамбет әлемі. Т.10. – Алматы, «Арыс» баспасы, 2003.

71. Жыр арқауы – Махамбет. //Махамбет әлемі. Т.6. – Алматы, «Арыс» баспасы, 2003.

72. Көшекбаева Н. Жебелі ақынның жеті күйі. //Махамбет әлемі. Т.17. – Алматы, «Арыс» баспасы, 2004.

73. Махамбет майданы. Өлеңдер. Сахна желісі – Махамбет. Пьессалар. //Махамбет әлемі. Т.8. – Алматы, «Арыс» баспасы, 2003.

МАЗМҰНЫ

Кіріспе.. 3

І тарау

Дара тұлға – Ер Махамбет.. 6

1.1. Махамбет шығармаларының зерттелуі.. 6

1.2. Х.Досмұхамедов. Исатай мен Махамбет көтерілісін зерттеуші.. 21

1.3. Махамбеттанудың қазіргі беталысы.. 26

ІІ тарау

Махамбет шығармаларының идеялық-көркемдік пайымы

2.1. Махамбет шығармаларының идеялық ұстанымы.. 42

2.2. Махамбет өлеңдеріндегі Исатай бейнесі.. 81

2.3. Махамбет поэзиясының тілі.. 89

Дананың сөзі – ақылдың көзі.. 103

Курс және өздік жұмыстарының тақырыптары.. 107

Тест сұрақтары.. 108

Қорытынды.. 122

Терминдер түсініктемесі.. 125

Пайдаланылған әдебиеттер.. 132